FOLK & FAMILJ
Telefon: 010-471 51 60 • Telefax: 035-21 37 14
E-post: folk.familj@hallandsposten.se • Annonser: 010-471 51 01

Sven Gratz – en mycket speciell arkitekt

Den snälla beskrivningen av stadsarkitekt Sven Gratz är att han var kreativ och originell, den mer illvillige skulle kanske säga att det var en självgod och excentrisk herre.
Oavsett vilket, så har Gratz med sin skarpa penna satt sin prägel på Halmstad, med byggnader som Brunnsåkersskolan, gamla brandstationen och Sternerska huset på sin meritlista.

VÅR HISTORISKA STAD
– Halmstad som det en gång var

Läs hela serien på:
hallandsposten.se/folkfamilj/varhistoriskastad

Bild: BILDSTATIONEN/ FÖRENINGEN GAMLA HALMSTAD
SVEN GRATZ (1864-1931).

Sven Gratz föddes den 9 november 1864 i Lomma. Han fick sin utbildning vid Tekniska Elementarskolan i Malmö med vidare studier 1886-87 på Praktisk slöjdskola i samma stad.

1887-1890 arbetade Gratz som privatarkitekt i Halmstad, men 1891 blev han utsedd till stadsarkitekt efter Knut Beckeman – en post Gratz innehade ända fram till 1929. Hans byggnader är gjorda med inspiration av tysk tegelarkitektur i nygotik och nyrenässans samt wiensk nyklassicism och man skämtar ibland om att hans byggnader är ”Gratziösa”.

SVEN GRATZ VAR en mycket originell person och det finns otaliga historier om hans ibland chockerande idéer och påhitt. Borgmästare Bissmark skrev en skildring av honom och den ger en god bild av Sven Gratz från hans första tid som stadsarkitekt.

”1890 dök i Halmstad upp en ung arkitekt, bördig från Lomma, utrustad med skåningens självsäkerhet, men dessutom med ett temperament som ingalunda anses karakteristiskt för hans landsmän. Han visste vad han ville och hade en framåtanda, som gjorde honom till en mycket anlitad arkitekt. Han hade en stämma som hördes från Stora Torg till Norre Port och som sällan låg obegagnad. Man behövde bara sticka in huvudet i en teatersalong eller i en restaurang för att kunna förvissa sig om huruvida Gratz var där.”

Gratz hade åsikter om allt mellan himmel och jord, om konst, litteratur, musik, politik, diet och hygien och han dundrade in sina meningar i sina medmänniskors skallar så det slog lock för öronen. Inom nästan alla områden var hans omdömen originella och vid minsta motsägelse brusade han upp och höjde sin stämma så att all oppositionslusta bortvädrades.

HAN ANSÅG SINA egna byggnader som mästerverk, föredömen för andra arkitekter, och att han själv var en konstnär vars namn skulle bevaras genom tiderna. När en vittberest person frågade honom varför han inte reste utomlands och studerade gammal och ny arkitektur, svarade han: ”Jag har sett tillräckligt, nu kan folk komma hit och studera mig.”

Med tiden blev han alltmer excentrisk. Han hade alltid vurmat för frisk luft och ett liv i naturen, men Gratz ivrande för frisk luft och solbad tog sig många former när han i sin bostad på Storgatan 21, mottog allmänheten minst sagt lätt klädd. Besökande damer förfasade sig och tvekade om de skulle våga gå in till denne halvnakne vilde.

NU HADE MAN börjat upprätta stadsplaner och Gratz, som var van att endast hålla sig till byggnadsordningen, tyckte att detta var ett modernt otyg. Han började få mothugg från de styrande och när han underlät att ta med intyg att byggnadsplaceringen överstämde med stadsplanen blev byggnadslov avslaget. Bygget av Sternerhuset hade retat flera av de styrande då de ansåg att det var för högt och därigenom fördärvade Storgatans gatubild.

När Gratz kom in med ett förslag till ett mastodonthus för Hallandsposten på Klammerdammsgatan blev det avslag och uppdraget gick i stället till Uno Forthmeiier. För Gratz, som varit van att alltid få sin vilja igenom, var detta ett mycket hårt slag och hans sista tid som stadsarkitekt blev inte som förr. Han avgick som stadsarkitekt den 31 december 1929 och avled vid påsk 1931.

GRATZ testamentsexekutor meddelade att Gratz vid sidan av testamentet hade bestämt vilka som absolut inte fick inbjudas till hans begravning. Han hade också bestämt att ingen sorgsenhet skulle få råda, och jämte hans stora bekantskapskrets skulle även medlemmar av Hallands Sångarförbund inbjudas. Efter begravningen skulle gästarna samlas på Hotell Mårtensson och efter middagen skulle det sjungas Bellmanssånger och andra glada visor. Prosten Cervin, som var officiant vid jordfästningen, sa senare att han aldrig varit med om en så munter begravning.

SVEN GRATZ FICK rätt i att hans verk skulle bli ihågkomna och de flesta av hans stora pampiga hus finns fortfarande kvar. Hans grav finns på Västa kyrkogården, bara lite drygt 100 meter från Klockstapeln som byggdes på den plats där hans gravkapell en gång hade legat (det revs 1944, då det några år tidigare hade ersatts av S:t Katarina kapell).

Denne man som vurmade för det storslagna hade till sin grav valt en enkel rund natursten med inskription av namnet, födelse- och dödsår samt yrke.

TORE CHRISTIANSON

Skribenten är aktiv i **Föreningen Gamla Halmstad**. Mer lokalhistoria hittar du på gamlahalmstad.se och på Facebook/gamlahalmstad.

Bild: VYKORT UR TORE CHRISTIANSSONS SAMLING

PAMPIGT. Sternerhuset på Storgatan (det höga, med tornet, på högersidan).

Fakta: Sven Gratz många byggnader

1875: Almrydska villan, Syskonhamnsgatan 3 (Gratz har gjort ombyggnaden 1890).
1886: Renovering av Halmstads slott.
1888: Bissmarkska huset, Vikoriagatan–Strandgatan.
1889: Östra Stationen, (Bolmensstationen)
1889: Syskonhamnsgatan 8.
1889: Syskonhamnsgatan 10.
1890: Apotek Svalan.
1890: Tingshuset, Bredgatan.
1891: Engelbrektsskolan, första delen.
1895: Gamla gravkapellet, Västra kyrkogården (rivet).
1896: Elverket, Bastionsgatan.
1897: Huset jämte Norre Port, Tyghusgatan-Klostergatan, (rivet).
1897: Hanverksgatan 12.
1898: Brygg & Mälthuset till Appeltoftska Bryggeriet.
1898: Hörnhuset Kungsgatan 6 - Kaptensgatan 7.
1898: Hantverksgatan 18, (rivet).
1899: Odd Fellowhuset, Storgatan 48.
1901: St. Olofshemmet.
1902: Brandstationen Lilla torg.
1903: Kaptensgatan 9.
1903: Hörnhuset Kungsgatan 5 (Hotel Continental).
1905: "Stenkistan", Brogatan 28.
1906: Köpmansgatan 17 (rivet)
1907: Sternerhuset, Storgatan 42.
1907: Sköldska Fastigheten, Brogatan 52.
1906: Utbyggnad och restaurering av Societetsrestaurangen på övre Tivoli (rivet)
1907: Apotek Vakteln, Köpmansgatan 12.
1908: Brunnsåkersskolan.
1908: Norra vägen 7.
1926: Radiohuset på Radioplan.

Fotnot. Detta är inte en heltäckande lista. Till exempel finns/fanns det ytterligare några fastigheter på Storgatan och Köpmansgatan som troligtvis har ritats av Gratz, men där det har varit svårt att få fram exakta uppgifter.

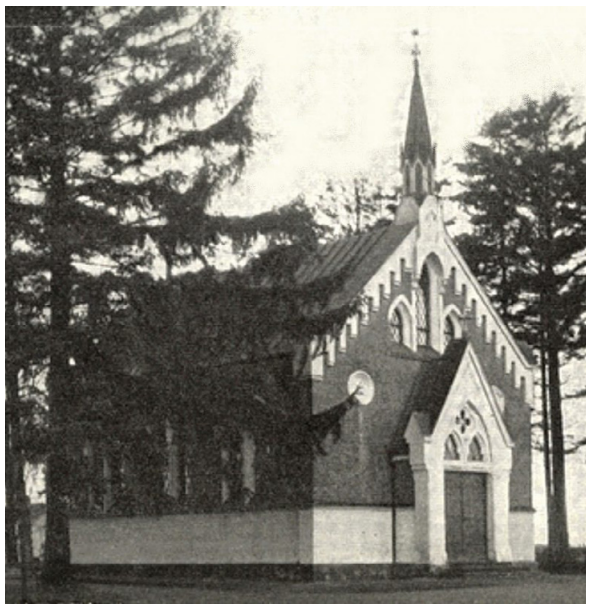

Bild: BILDSTATIONEN

REVS 1944. Gamla gravkapellet på Västra kyrkogården.

Bild: BILDSTATIONEN

STÅR KVAR. Västra skolan, i dag Brunnsåkersskolan.

Bild: BILDSTATIONEN/HALLBERG

KLASSISK FASAD. Gamla brandstationen på Lilla torg.